

عربستان سعودی؛ افزایش تنش با ایران و بن‌بست در سیاست منطقه‌ای

فرزاد پورسعید*

اشاره:

در میانه مهرماه، عربستان سعودی بزرگترین مانور دریایی خود را در خلیج فارس برگزار کرد. گزارش حاضر، ضمن تحلیل این اقدام در چارچوب روند رو به تزاید تنش در روابط آل سعود با جمهوری اسلامی ایران، هم‌زمان مهرماه را ماه به بن‌بست رسیدن بیش از پیش سیاست منطقه‌ای آل سعود در کنار آشفتگی اقتصادی آن در داخل می‌داند و بر آن است که شرایط برای بازگشت رژیم سعودی به گزینه دیپلماسی و عدول از سیاست تهاجمی، بیش از هر زمان دیگری مهیا شده است.

مقدمه

منطقه‌ای (مصر) خود در این عرصه‌ها محروم شده و در روابط خارجی خود با قدرت‌های بزرگ نیز با مشکلات بسیاری مواجه است. استدلال گزارش حاضر این است که این موارد به همراه مشکلات شدید اقتصادی و کسری بودجه فراینده عربستان سعودی، زمینه را برای بازگشت به گزینه دیپلماسی و پایان دادن به جنگ سرد و نیابتی موجود در منطقه فراهم کرده و جمهوری اسلامی ایران با توجه به قدرت هوشمند خود، می‌تواند پیشگام و پشتتاز این عرصه باشد تا مانع پیشبرد اهداف استراتژیک رژیم صهیونیستی در این بازی منطقه‌ای شود.

مهرماه را می‌توان ماه افزایش تنش‌های منطقه‌ای عربستان سعودی با جمهوری اسلامی ایران، به ویژه در عرصه اعلامی و کنش‌های کلامی دانست. البته، این روند در عرصه رفتاری و کنش کرداری آل سعود نیز نمود داشت و این رژیم به گونه‌ای تحریک‌آمیز به بزرگترین مانور دریایی خود در خلیج فارس و دریای عمان دست زد. در عین حال، مهرماه را می‌توان به طور هم‌زمان، ماه به بن‌بست رسیدن سیاست‌ها و رویکردهای منطقه‌ای عربستان سعودی، به ویژه در تقابل با جمهوری اسلامی ایران در مناطقی چون یمن و سوریه دانست، به ویژه آنکه این رژیم، بیش از پیش از حمایت متحدان فرامنطقه‌ای (ایالات متحده) و

افزایش تنش با جمهوری اسلامی ایران

در روز سه‌شنبه ۱۳ مهرماه، روزنامه الشرق الاوسط چاپ عربستان اعلام کرد نظامیان سعودی، بزرگترین مانور دریایی این کشور را تحت عنوان «سپر خلیج» در خلیج فارس، دریای عمان و تنگه هرمز آغاز کرده‌اند. خبرگزاری رسمی عربستان «واس»، به نقل از

«ماجد بن هزاع القحطانی» فرمانده این رزمایش اعلام کرده که این تمرین نظامی با هدف افزایش آمادگی نیروهای تفنگدار و نیروهای ویژه امنیتی عربستان در جنگ‌های هوایی، دریایی، خنثی‌سازی بمب، نبردهای سایبری و برای مقابله با هر اقدام نظامی احتمالی علیه عربستان است. بر اساس گزارش رسانه‌های سعودی در این رزمایش، کشتی‌های جنگی سلطنتی، کشتی و قایق‌های تندرو، نیروی هوایی وابسته به نیرو و تفنگداران دریایی و یگان‌های ویژه دریایی حضور دارند. فرمانده این رزمایش اعلام کرد که در این رزمایش جنگ‌های هوایی، زیر و روی آب، جنگ الکترونیک، مین‌گذاری و عملیات نیروهای تفنگدار و نیروهای ویژه دریایی همراه با عملیات فرود نیروها از دریا و هوا به سطح و تیراندازی تمرین می‌شود. نکته جالب توجه در این رزمایش، حضور ناوگان شرقی عربستان بود که مسئولیت اجرای عملیات در خلیج فارس را بر عهده داشت و ناوگان غربی عربستان مسئول اجرای عملیات در دریای سرخ بود. عربستان اعلام کرد که رزمایش را برای افزایش توان دفاعی نیروهای دریایی خود برای مقابله با هر خطری که امنیت مرزهای آبی این کشور را تهدید کند و حفظ امنیت کشتیرانی و حمل و نقل دریایی کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس در تنگه هرمز اجرا کرده است. عربستان در ناوگان دریایی خود چند کشتی جنگی در اختیار دارد که همگی ساخت فرانسه، آمریکا و بریتانیا هستند. در پی آغاز این مانور و در واکنش به آن، نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در روز چهارشنبه ۱۴ مهر بیانیه‌ای به شرح ذیل صادر کرد: «به کلیه شناورهایی که در رزمایش اعلامی عربستان سعودی حضور دارند، اعم از شناورهای نیروی دریایی سعودی و شناورهای غیر از آن اعلام می‌گردد نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی اعتقاد دارد اصالتاً این رزمایش مصداق مشخصی برای تشنج آفرینی و کم کردن امنیت پایدار در خلیج فارس است. به همین لحاظ عبور هیچ یک از شناورهای نظامی شرکت‌کننده در رزمایش اعلامی از آب‌های سرزمینی جمهوری اسلامی ایران مجاز نمی‌باشد و به هیچ وجهی به آب‌های سرزمینی جمهوری اسلامی نزدیک نشوید و حتی از آب‌های بین‌المللی نزدیک آب‌های سرزمینی جمهوری اسلامی ایران عبور نکنید چرا که ما اعلام می‌داریم این عبور به هیچ وجه مصداق عبور بی‌ضرر نمی‌باشد. نیروی دریایی سپاه پاسداران

انقلاب اسلامی و ارتش جمهوری اسلامی ایران، برای تأمین امنیت پایدار خلیج فارس و تنگه هرمز در آمادگی کامل به سر می‌برند و با هر گونه حرکت، تلاش و اقدام برای برهم‌زدن آرامش و امنیت خلیج فارس و تنگه هرمز و دریای عمان مقابله متناسب و فوری انجام خواهند داد.» پس از آن، سرهنگ «ابراهیم المرعی» کارشناس مسائل نظامی عربستانی در گفتگو با شبکه «اسکای نیوز»، اعتراف کرد که هدف عربستان از اجرای این رزمایش، قدرت‌نمایی و نشان‌دادن توانایی‌های نظامی خود به ایران بوده و تاریخ برگزاری این رزمایش را از پیش تعیین شده دانست. از سوی دیگر، «صابر السویدان» فرمانده پیشین نیروی هوایی ارتش کویت اعلام کرد این رزمایش پیامی چندمحوری دارد که در محور اول آن به ایران می‌گوید که نیروهای ارتش عربستان در خلیج فارس نیز آمادگی عملیات دارند. وی در ادامه گفت که ارتش عربستان همچنین به ایران می‌گوید با وجود اینکه درگیر جنگ یمن است، اما توان دفاع از خاک خود و کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس را در برابر حمله احتمالی ایران دارد. در حالی که کارشناسان نظامی عربی به پیام آشکار این رزمایش به ایران اعتراف کرده‌اند و می‌گویند عربستان می‌خواهد با این رزمایش در برابر ایران قدرت‌نمایی کند؛ بعد از واکنش نیروی دریایی سپاه پاسداران به این رزمایش و هشدار به عربستان که حق نزدیک شدن به مرزهای آبی ایران را ندارد، رسانه‌های سعودی ایران را به ایجاد تنش متهم کرده

ایران» بوده است؛ ادعایی که سخنگوی وزارت خارجه ایران بلافاصله آن را «فرافکنی» توصیف و آن را رد کرد. پس از این بیانیه و هم‌زمان با اجرای رزمایش سعودی‌ها در خلیج فارس، نیروی دریایی ایالات متحده نیز اعلام کرد که شناورهای این نیرو نیز هدف دو موشک حوثی‌ها قرار گرفته‌اند که البته هیچ خسارتی به آن‌ها وارد نشده است. به هر ترتیب، برگزاری این مانور نظامی را می‌توان در تداوم رویکرد این کشور در افزایش تنش در روابط خارجی و منطقه‌ای با جمهوری اسلامی ایران ارزیابی کرد که البته در عرصه اعلامی یا کنش کلامی، در حادترین وضعیت خود قرار دارد.

دست‌داشتن عربستان در حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر، جنگ علیه مردم بی‌گناه یمن، دخالت در سوریه و عراق و حمایت از گروه‌های تروریستی در آنجا در کنار دیگر مسائل نظیر فاجعه سال گذشته منا، همگی موجب شده تصویری نامطلوب از عربستان سعودی در افکار عمومی جهانی شکل گیرد و به همین دلیل، علمای اهل تسنن چندی پیش در نشست‌های در چین از شناسایی وهابیت به عنوان یکی از مذاهب اهل تسنن خودداری کردند.

در این چارچوب، محمدجواد ظریف، وزیر خارجه جمهوری اسلامی ایران، در یادداشتی که در ۲۳ شهریورماه در روزنامه آمریکایی «نیویورک تایمز» منتشر شد، به شدت از سران عربستان سعودی و «وهابیت» انتقاد کرد و نوشت که رهبران آن کشور با استفاده از «کارت ایران»، متحدانشان را به همراهی خود در جنگ سوریه و یمن تشویق می‌کنند. وی در این یادداشت نوشت که «از زمان حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر تا کنون، وهابیت جنگ طلب چند بار تغییر چهره داده، اما طرز اندیشه اصلی آن تغییری نکرده است. این طرز تفکر به ایجاد طالبان یا «شاخه‌های دوباره تولید شده

و اعلام کرده‌اند که آب‌های ایران اصلاً در محدوده رزمایش عربستان نبوده و قرار نبوده نیروهای عربستانی به مرزهای آبی ایران نزدیک شوند. عربستان در حالی تلاش می‌کند خود را به عنوان یکی از قدرت‌های نظامی خاورمیانه معرفی کند که بعد از یک سال و نیم، در جنگی که علیه یمن به راه انداخته گرفتار شده و جنگ به جنوب این کشور کشیده شده است. این کشور با وجود حمایت نظامی و مالی دیگر کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس و حمایت ایالات متحده آمریکا، تلفات بالای مالی و جانی در یمن متحمل شده و این مسئله به اختلاف‌های داخلی آل سعود اضافه شده و میزان نارضایتی در هیئت حاکمه سعودی را افزایش داده است. هم‌زمان با اجرای این مانور، در روز چهارشنبه ۱۴ مهرماه، وزارت خارجه امارات متحده عربی اعلام کرد در چند روز گذشته جنگجویان حوثی یمن به کشتی‌های ایرانی این کشور که در اجاره ارتش بوده در «آبراهی بین‌المللی» حمله کرده‌اند و این «اقدام تروریستی است». این حمله در روز شنبه ۱۰ مهرماه، در اطراف ساحل یمن، نزدیک باب المندب صورت گرفته بود. باب المندب تنگه‌ای است در جنوب دریای سرخ و کرانه خلیج عدن و از نظر کشتیرانی بین‌المللی، آبراهی با اهمیت استراتژیک بالا به شمار می‌رود. شناوری که هدف قرار گرفته، ساخت استرالیا و از نوع «شناورهای دویدنه» ترابری و در اجاره نیروهای نظامی امارات بوده است. برخی رسانه‌های آمریکایی از جمله شبکه فاکس، مدعی شدند موشک پرتاب‌شده به سوی شناور اماراتی، «ساخت

القاعده» و یا «دولت اسلامی» انجامیده است.» آقای ظریف به شدت از انتشار گفته‌ها یا تصاویری از تغییر در گروه «جبهه النصره» انتقاد کرد. این گروه که به عنوان شاخه‌ای از القاعده در سوریه به شمار می‌رود، به تازگی اعلام کرده که از القاعده جدا شده و نام خود را نیز به «جبهه فتح الشام» تغییر داده است.

عربستان در ماه‌های گذشته تلاش بسیار کرد با صرف مبالغ کلان و سرمایه‌گذاری‌های بزرگ، روس‌ها را در خصوص تغییر موضع در پرونده سوریه اغوا کند، اما با شکست بزرگی مواجه شد؛ جالب‌تر آنکه سعودی در همراهی یکی از مهم‌ترین متحدان عرب خود یعنی مصر در مناسبات جنگ داخلی سوریه محروم شد و الیسی حمایت علنی خود را از بشار اسد علیه معارضان حکومت وی اعلام و از اتحاد با روسیه پرده برداشت.

کتابی ضد ایرانی چاپ کرد که قرار است به زبان انگلیسی نیز منتشر شود. «هانی نسیره» نویسنده و کارشناس سیاسی مصری، مدیر مرکز مطالعات العربیه وابسته به شبکه العربیه و «محمد الشافعی» خبرنگار، نویسنده و سردبیر ارشد روزنامه الشرق الاوسط، این کتاب را با عنوان «مردان القاعده در ایران؛ پناه امن و ائتلاف مشکوک / رجال القاعده فی ایران؛ الملاذ الآمن و التحالف المشبوه» تألیف کرده‌اند. این کتاب به تحریف تاریخ و ادعای وجود رابطه میان ایران و القاعده پرداخته و مدعی شده که زمان ارتباط القاعده با ایران به پیروزی انقلاب اسلامی و حمایت جریان‌های اسلام‌گرای فلسطینی و مصری از حضرت امام خمینی (ره) باز می‌گردد. در بخشی از این کتاب آمده: «ایران از روابط خود با القاعده به بهترین شکل و تا بالاترین حد ممکن از جمله توافق هسته‌ای با کشورهای غربی در سال ۲۰۱۵ استفاده کرد، سند موفقیت ایران در این زمینه نیز این است که این کشور تنها کشوری است که از عملیات‌های القاعده و تروریسم در جهان در امان مانده و تنها کشوری است که به ائتلاف ضد تروریسم نپیوسته است.» در ایران نیز سردار غلامرضا جلالی رئیس سازمان پدافند غیرعامل ایران در روز دوشنبه ۱۲ مهرماه، از عربستان سعودی به عنوان «اولویت تهدید» علیه جمهوری اسلامی نام برد و اعلام کرد که «ما با عربستان در سه حوزه نظامی، اقتصادی و سایبری درگیری داریم». وی اضافه کرد: «رهبران عربستان کم‌تجربه هستند و استراتژی آفندی نسبت به ایران دارند. در

عادل الجبیر، وزیر خارجه عربستان، ۲۸ شهریورماه در یادداشتی در روزنامه «وال استریت ژورنال» در مقام پاسخ به یادداشت انتقادی دکتر ظریف برآمد. جبیر با اشاره به برخی موارد و رویدادها مدعی شد که «ایران از تروریسم برای پیشبرد اهداف سیاسی خشن خود استفاده می‌کند». در بخش پایانی یادداشت دکتر ظریف، گفته شده بود که او «به هیچ عنوان» پیشنهاد حذف عربستان از «راه حل» در مقابله با تروریسم را نمی‌دهد، بلکه خواستار آن است که آن کشور دست از ایجاد هراس و تبلیغات برداشته و با «جامعه جهانی علیه تروریسم همکاری کند». در بخش پایانی یادداشت وزیر خارجه عربستان نیز آمده است که ریاض از بهبود روابط با تهران استقبال می‌کند؛ روابطی که بر پایه حسن هم‌جواری و دخالت‌نکردن در کشور دیگر باشد؛ «هرچند سابقه فعلی ایران چندان دلگرم‌کننده نیست». علاوه بر این، روزنامه «الشرق الاوسط» عربستان که سابقه زیادی در انتشار هدمندگزارش‌های ضد ایرانی دارد، در مهرماه

سیاست خود شده است. در صحنه یمن، در روز شنبه ۱۷ مهرماه، ساعاتی پس از انتشار خبر حمله هوایی ائتلاف ضد حوثی‌ها به رهبری رژیم سعودی به یک مجلس تحریم در صنعا که بیش از ۱۴۰ کشته بر جای گذاشت، واشینگتن واکنش نشان داده و اعلام کرد که «حمایت شدیداً کاهش یافته» خود از ائتلاف به رهبری عربستان را بار دیگر «تحت بازبینی فوری» قرار می‌دهد. ند پرایس، سخنگوی شورای امنیت ملی آمریکا در واکنش به این حمله گفت: «ما عمیقاً نگران گزارش‌ها از حمله هوایی به مجلس تحریم در یمن هستیم که اگر تأیید شوند، در ادامه مجموعه‌ای از حملاتی قرار می‌گیرند که غیرنظامیان یمنی را هدف قرار داده‌اند». در بیانیه آقای پرایس آمده است: «همکاری امنیتی [آمریکا] با عربستان سعودی چک سفیدامضا نیست... در سایه رخدادهای اخیر، ما تصمیم گرفته‌ایم همکاری‌های خود با ائتلاف به رهبری عربستان سعودی که حمایت از آن در حال حاضر هم به شدت کاهش یافته را تحت بازبینی فوری قرار دهیم و آماده‌ایم حمایت‌های خود را طوری تنظیم کنیم که در موازات با اصول ایالات متحده، ارزش‌ها و مصالح‌حش قرار گیرند؛ از جمله برای آنکه نبردهای تراژیک یمن فوراً و به شکل بادوامی، پایان یابند». در مردادماه سال جاری، مقام‌های آمریکایی گفته بودند ارتش آمریکا، پرسنل خود را که در بخش هماهنگی با عملیات هوایی ائتلاف به رهبری ریاض فعالیت می‌کردند از عربستان سعودی خارج کرده است. به گفته مقام‌های واشینگتن، شمار نیروها در دیگر بخش‌های این عملیات نیز به شدت کاهش یافته است. در واقع، بمباران وسیع غیرنظامیان از سوی رژیم آل سعود، نشانگر بن‌بست در صحنه میدانی جنگ در یمن است و در پرتو همین ناکامی و متعاقب آن قطع حمایت حامیان این رژیم از جمله آمریکا و همچنین محکومیت حقوق بشری از سوی محافل بین‌المللی بود که رژیم سعودی در نهایت آتش‌بس پیشنهادی سازمان ملل را پذیرفت. بر این اساس، اسماعیل ولد الشیخ احمد، نماینده ویژه دبیر کل سازمان ملل در یمن، به دنبال حصول توافق از سوی همه طرف‌های درگیر، با صدور اطلاعیه‌ای رسماً برقراری آتش‌بس ۷۲ ساعته سراسری در یمن را از ساعت ۲۲:۳۰ روز چهارشنبه ۲۸ مهرماه اعلام کرد که البته بسیاری معتقدند این آتش‌بس تمدید خواهد شد، گرچه لزوماً به معنی پایان جنگ در یمن نخواهد بود.

واقع، آن‌ها اولویت تهدید علیه ما هستند.» این مقام نظامی همچنین با بیان اینکه شاید توانایی نظامی ایران و عربستان «موجب بازدارندگی» در خلیج فارس شده، تأکید کرد که درگیری نظامی احتمالی دو کشور در مرحله اول به ضرر عربستان سعودی، سپس به ضرر ایران و آمریکا و در نهایت جهان است. رئیس سازمان پدافند غیرعامل در بخش دیگری از سخنان خود «جنگ اقتصادی» را دومین حوزه درگیری ایران با عربستان سعودی دانست و گفت که این کشور «به دنبال هر گونه ضربه‌زدن» به ایران در حوزه نفت است. آقای جلالی همچنین با اشاره به «درگیری» دو کشور در حوزه مالی و پولی گفت که عربستان و اسرائیل عضو ناظر منطقه در گروه ویژه اقدام مالی (فتف) هستند و این یکی از موضوعاتی است که «می‌توانیم در آن درگیری جدی داشته باشیم». سردار جلالی همچنین در سخنان خود اعلام کرد که عربستان «ظرفیت‌هایی» برای «فعالیت سایبری در حوزه سیاسی و فرهنگی» علیه جمهوری اسلامی ایجاد کرده که «انتخابات و حمله به زیرساخت‌هایی تواند شامل آن باشد».

بن‌بست در سیاست منطقه‌ای

مهرماه را می‌توان ماه به بن‌بست رسیدن رویکردها و سیاست‌های منطقه‌ای عربستان سعودی در ابعاد مختلف آن نیز دانست. در واقع، این رژیم در صحنه‌های مختلف منطقه‌ای از جمله در یمن و سوریه و همچنین در موضوع میزان تولید نفت در اوپک، با نوعی بن‌بست مواجه و در مواردی مجبور به عقب‌نشینی و تغییر

مشکلات عربستان سعودی با ایالات متحده تنها به این مورد بازمی‌گردد و اساس آن مربوط به افشای اسناد نقش سعودی‌ها در ۱۱ سپتامبر و مهم‌تر از آن، عدم تمایل بیشتر آمریکا به تأمین مداخلة گرایانه منافع امنیتی عربستان در منطقه است که باراک اوباما از آن با عنوان «سواری مجانی عرب‌ها» یاد کرده است. اسناد دخالت عربستان در حادثه ۱۱ سپتامبر که به اسناد محرمانه ۲۸ صفحه‌ای معروف است، پس از کشمکش طولانی مدت بین دولت و کنگره آمریکا، سرانجام دو ماه پیش از سوی کمیته اطلاعاتی مجلس نمایندگان آمریکا منتشر شد. این اسناد شامل اطلاعاتی درباره ارتباط احتمالی بعضی از هواپیماربایان با برخی مقامات سعودی است و حاکی از این است که بر اساس چند سند و مدرک موجود در اف.بی.آی و گزارش‌های سی.آی.ای به نظر می‌رسد بعضی از هواپیماربایان ۱۱ سپتامبر در زمان اقامت در آمریکا با افرادی ارتباط داشتند که آنان نیز احتمالاً با حکومت سعودی مرتبط بودند. مجلس نمایندگان آمریکا روز چهارشنبه ۷ مهرماه با ۳۴۸ رأی موافق در برابر ۷۷ رأی مخالف، طرح «قانون عدالت ضد حامیان تروریسم» موسوم به «جاستا» را که امکان پیگرد قضایی دولت عربستان توسط اعضای خانواده‌های قربانیان حملات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ را فراهم می‌کند و اوباما چند روز پس از سالگرد ۱۱ سپتامبر آن را وتو کرده بود، تصویب کرد. پیش از این نیز مجلس سنا با ۹۷ رأی موافق در برابر یک رأی مخالف، این طرح را تصویب کرده بود. با این رأی، اوباما قادر به وتوی مجدد آن نخواهد بود. در واکنش به این امر، شورای وزیران عربستان در روز دوشنبه ۱۲ مهرماه بیانیه‌ای صادر کرد که بر مبنای آن شورای وزیران به ریاست ملک سلمان بن عبدالعزیز، پادشاه عربستان نسبت به قانون صادرشده ابراز نگرانی و اعلام کرده که این قانون می‌تواند روابط بین‌المللی را خدشه‌دار کند و تأثیرات سوء در روابط عربستان با کشورهای غربی بر جای بگذارد.

قانون «عدالت علیه حامیان تروریسم»^۱ طرحی است که اصلاحی اساسی به قانون مربوط به سال ۱۹۷۶ را در پی دارد که به سایر دولت‌ها در دادگاه‌های ایالات متحده مصونیت اعطا می‌کند و با این اصلاحیه، امکان باز کردن پرونده‌هایی علیه دولت‌های مشکوک به حمایت از تروریسم و حملات تروریستی در خاک آمریکا، آن

هم با شکایت شهروندان آمریکایی را فراهم می‌کند. اوباما و برخی دیگر از مقامات امنیتی آمریکا بر این عقیده هستند که این طرح منجر به نقض یکی از قواعد آمره حقوق بین‌الملل مبنی بر قدرت و استقلال دولت‌ها در اتخاذ رویکرد سیاست خارجی خود به ویژه در مسائل نظامی است.

این طرح در ظاهر نشانه‌هایی قوی از تمایل قانون‌گذاران آمریکایی به گسستن پیوندهای محکم تاریخی میان ایالات متحده آمریکا و عربستان سعودی به عنوان بزرگترین صادرکننده فعلی نفت در جهان و یکی از کشورهای بزرگ حامی افراطی‌گری سلفی در جهان در بر دارد. از همین روست که در طرحی مشابه که به شکل مشترک بین دو حزب جمهوری خواه و دموکرات تدوین شده، کنگره در صدد است پنتاگون را از فروش تسلیحات به عربستان سعودی به دلیل کشتار وحشیانه‌ای که در یمن صورت داده، باز داشته و منع کند.

نکته قابل ملاحظه اینکه موضوع دست‌داشتن عربستان در حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر، جنگ علیه مردم بی‌گناه یمن، دخالت در سوریه و عراق و حمایت از گروه‌های تروریستی در آنجا در کنار دیگر مسائل نظیر فاجعه سال گذشته منا، همگی موجب شده تصویری نامطلوب از عربستان سعودی در افکار عمومی جهانی شکل گیرد و به همین دلیل، علمای اهل تسنن چندی پیش در نشستی در چچن از شناسایی وهابیت به عنوان یکی از مذاهب اهل تسنن خودداری کردند. در همایش «اهل سنت و جماعت» که با حضور ۲۰۰ عالم اهل سنت، به ویژه مفتیان

1. JASTA

امنیت سازمان ملل رأی مثبت داد. پس از آن، در روز شنبه ۲۴ مهرماه، وزارت دفاع روسیه اعلام کرد مصر و روسیه برای اولین بار در تاریخ مناسبات نظامی دو کشور رزمایش مشترکی در خاک مصر با مشارکت نیروهای چترباز برگزار خواهند کرد. برخی از کارشناسان این رزمایش را پایه تحول روابط دو کشور می‌دانند که باب همکاری‌های گسترده‌تر در پرونده سوریه‌رامی گشاید.

بحران شدید اقتصادی و مالی و زیان روزانه حدود ۲۲۵ میلیون دلاری ناشی از سقوط آزاد قیمت جهانی نفت خام، بالاخره عربستان سعودی را به میز مذاکرات بازگرداند تا این کشور پس از نزدیک به سه سال از مسابقه افزایش عرضه نفت در بازار دست بکشد.

از سوی دیگر، عربستان سعودی با توجه به کسری بودجه شدید خود به دلیل کاهش قیمت نفت، در نشست فوق‌العاده اوپک در روز چهارشنبه هفتم مهرماه با هدف جلب رضایت و موافقت تهران با طرح فریز نفتی که به نوعی احیای سهمیه‌بندی صادرات نفت اعضای اوپک است، پذیرفت که جمهوری اسلامی ایران به همراه لیبی و نیجریه از این طرح مستثنی شوند و ایران بتواند جایگاه خود در بازار نفت را تا پیش از تحریم‌ها بار دیگر به دست آورد. در واقع، بحران شدید اقتصادی و مالی و زیان روزانه حدود ۲۲۵ میلیون دلاری ناشی از سقوط آزاد قیمت جهانی نفت خام، بالاخره عربستان سعودی را به میز مذاکرات بازگرداند تا این کشور پس از نزدیک به سه سال از مسابقه افزایش عرضه نفت در بازار دست بکشد. دولت عربستان پیش‌بینی کرده که سال مالی جاری، با کسری بودجه ۸۷

دانشگاه الازهر و با سخنرانی «رمضان احمد قدیرف» رئیس جمهور چین در تاریخ ۶ شهریور به مدت سه روز در گروزی پایتخت این جمهوری برگزار شد، تلاش شد تعریفی جامع از مذهب «اهل سنت» شکل بگیرد که در نهایت، وهابیت و سلفی‌گری تکفیری در آن جایی نداشت. بیانیه پایانی این همایش، اهل سنت و جماعت را از نظر اعتقادی منحصر به اشعری‌ها و ماتریدی‌ها و از نظر علم و اخلاق و تزکیه به اهل مذاهب اربعه در فقه و اهل تصوف منحصر دانست و مخالفان این گروه‌ها را خارج از دایره اهل سنت و جماعت اعلام کرد. مطبوعات عربستان این همایش را نوعی اتحاد روسیه و مصر علیه آل سعود دانسته‌اند.

در صحنه سوریه نیز رژیم سعودی وضعیت مناسبی ندارد. عربستان در ماه‌های گذشته تلاش بسیار کرد با صرف مبالغ کلان و سرمایه‌گذاری‌های بزرگ، روس‌ها را در خصوص تغییر موضع در پرونده سوریه اغوا کند، اما با شکست بزرگی مواجه شد. در واقع، لابی‌های متعدد این رژیم با روسیه و حتی خود بشار اسد برای کنار گذاشتن جمهوری اسلامی ایران از صحنه معادلات سوریه با واکنش سرد و منفی آن‌ها مواجه شد و جالب‌تر آنکه سعودی در مهرماه از همراهی یکی از مهم‌ترین متحدان عرب خود یعنی مصر در مناسبات جنگ داخلی سوریه محروم شد و سیسی حمایت علنی خود را از بشار اسد علیه معارضان حکومت وی اعلام و از اتحاد با روسیه پرده برداشت. مصر در روز شنبه ۱۷ مهرماه به پیش‌نویس طرح روسیه در خصوص سوریه در شورای

میلیارد دلاری مواجه خواهد بود. کسری بودجه این کشور در سال گذشته، بالغ بر ۹۸ میلیارد دلار بود. ادامه کاهش قیمت نفت و هزینه‌های جنگ نظامی در یمن، از جمله مواردی هستند که بر بودجه عربستان سعودی فشار می‌آورد.

بر همین اساس، هیئت دولت عربستان اعلام کرده که از روز ۱۴ مهرماه وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی این کشور، برای نخستین بار از زمان تأسیس در ۸۶ سال پیش، از تقویم میلادی به جای تقویم هجری قمری استفاده می‌کنند. در واقع، با آغاز عمل بر پایه تقویم میلادی، همه کارمندان هر ساله حدود نیمی از حقوق یک ماه خود را از دست می‌دهند. این مصوبه در ادامه سلسله تصمیم‌هایی است که دولت عربستان اخیراً به منظور مقابله با بحران اقتصادی گرفته است. عربستان ماه گذشته نیز از برخی از مزایای کارمندان دولتی که شمار آن‌ها به یک میلیون و ۲۵۰ هزار نفر می‌رسد، کاست و لغو برخی از اضافه حقوق‌ها و پاداش‌ها را تصویب کرد. حقوق وزرا و کارمندانی که در رتبه اداری آن‌ها هستند نیز ۲۰ درصد و حقوق اعضای مجلس شورا، ۱۵ درصد کاهش یافت. همچنین، در روز چهارشنبه ۱۴ مهر اعلام شد سلمان بن عبدالعزیز، پادشاه سعودی، همه امتیازات مالی شاهزادگان را لغو و به پرداخت حقوق ماهیانه به آن‌ها بسنده کرده است. وی همچنین ممکن است در حقوق شاهزادگان ثروتمندی که صدها میلیون دلار ثروت‌اندوزی کرده‌اند، بازنگری کند. پیش از این نیز در چارچوب برنامه ریاضت اقتصادی، تصمیم گرفته شده بود که پروژه‌های سرمایه‌گذاری متوقف و روند اخراج کارگران خارجی آغاز شود.

نتیجه‌گیری

در پایان مهرماه به نظر می‌رسد عربستان سعودی در همه ابعاد سیاست منطقه‌ای خود و بسیج همه منابع برای به شکست کشاندن جمهوری اسلامی ایران در بحران‌های متعدد منطقه‌ای از جمله در سوریه، یمن، عراق و حتی در بازار نفت با بن بست و ناکامی مواجه شده و در عین حال بر شدت این بحران‌ها نیز افزوده شده است. از سوی دیگر، به نظر می‌رسد ترکیب این دو وضعیت، یعنی بن بست راهبردی از یک سو و افزایش بحران از سوی دیگر، زمینه را برای بازیگری دیپلماتیک جمهوری اسلامی ایران

با هدف تنش‌زدایی در روابط با عربستان و در عین حال، وادار کردن این رژیم به پذیرش منافع و حوزه نفوذ منطقه‌ای ایران مهیا کرده است. تاریخ روابط و تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی نیز نشان می‌دهد افزایش بحران بهترین زمان و فرصت برای سیاست و دیپلماسی و هنرنمایی دیپلمات‌ها و سیاستمداران است. در واقع، روند پایان جنگ سرد میان مسکو و واشینگتن در اوج جنگ سرد و لفاظی‌های آن تکوین یافت. اکنون نیز زمان آن فرا رسیده که تهران و ریاض با ترسیم نقشه راهی که پیش‌برنده متوازن و متقابل منافع دو طرف باشد، به تدریج به جنگ سرد و نیابتی کنونی در منطقه پایان دهند. البته، آل سعود از قدرت بالای دیپلماسی ایران و دست بالای جمهوری اسلامی در این عرصه آگاه است و از این رو، وادار کردن آن‌ها به انتخاب این گزینه، حتی در شرایط کنونی نیز بسیار دشوار است، اما هموار کردن این دشواری نیز خود به هنر دیپلماسی بازمی‌گردد و سیاستمداران جمهوری اسلامی نباید اجازه دهند این فرصت از دست برود، چراکه رژیم صهیونیستی بزرگترین منتفع و برنده بازی کنونی در منطقه است و برای تداوم آن سرمایه‌گذاری بسیاری کرده است؛ بازی که ظاهر آن رقابت ژئوپلیتیکی قدرت‌های منطقه و باطن آن فروپاشی قدرت‌های اسلامی منطقه است.

